

Robert Śnitko

Bezpieczeństwo polityczne i ekonomiczne w procesie regionalnej integracji Stowarzyszenia Krajów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN

Wstęp

Regionalna integracja krajów nie jest zjawiskiem nowym. Już w starożytności istniały pewne formy regionalnej integracji mające służyć poprawie i wzmocnieniu bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego państw. Jak podkreśla L. Fawcett¹, regiony jako imperia, strefy wpływów lub alianse państw były zawsze tworzone, stanowiąc nieodzowny element systemu międzynarodowego. Również u progu XXI wieku jesteśmy świadkami postępującej integracji państw rozwiniętych i rozwijających się, obejmujących swoim zasięgiem geograficznym wszystkie kontynenty, której celem jest wzmocnienie bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego regionów.

Bezpieczeństwo polityczne i ekonomiczne w procesie regionalnej integracji

Samo pojęcie regionalnej integracji jest ściśle związane z bezpieczeństwem politycznym i ekonomicznym państw². Jak podkreśla M. Schulz³, regionalna integracja to kompozycja celów, wartości i idei mających wypracować, poprawić lub zmodyfi-

¹ L. Fawcett, *Exploring Regional Domains: a Comparative History of Regionalism*, „International Affairs” 2004, vol 80, No. 3, s. 436.

² Bezpieczeństwo jako pojęcie o bardzo szerokim zakresie jest terminem wieloznacznym. R. Jakubczak określa, iż z bezpieczeństwem ściśle związane są takie zwroty, jak stan niezagrożenia, spokoju, pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku: wyzwania i strategie*, red. R. Jakubczak, Warszawa 2006, s. 14.

³ *Regionalization in a Globalizing World: a Comparative Perspective on Forms, Actors and Processes*, red. M. Schultz, London 2001, s. 5.

kować istniejące koncepcje bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego, pokoju i rozwoju w obszarze integrujących się państw. L. Fawcett⁴ argumentuje, iż regionalna integracja jest współpracą między rządami poszczególnych państw lub organizacjami pozarządowymi w celu osiągnięcia wspólnych korzyści w wybranych obszarach. J. P. Katzenstein i T. Shiraishi⁵ wskazują na fakt, iż nieodzownym elementem regionalnej integracji jest krzyżowanie się międzynarodowych i wewnętrznych czynników, które wpływają na cele ekonomiczne i bezpieczeństwo polityczne państw. W świetle powyższych definicji przyjąć można, że postępujące procesy regionalnej integracji mogą świadczyć o tym, iż zarówno z punktu widzenia politycznego, jak i ekonomicznego regionalna integracja jest pewnym elementem w szeroko rozumianej strategii bezpieczeństwa państw.

Termin bezpieczeństwo polityczne, podobnie jak pojęcie bezpieczeństwa nie jest jednoznaczny. S. Zalewski⁶ przedstawia wewnętrzny i zewnętrzny wymiar bezpieczeństwa politycznego. Wymiar zewnętrzny, związany jest z ochroną interesów państwa w relacjach z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych. Wymiar wewnętrzny bezpieczeństwa politycznego, utożsamiany jest z ochroną państwa jako podstawowej formacji politycznej organizacji społeczeństwa.

W teorii regionalnej integracji krajów, polityczne cele oscylują wokół umocnienia bezpieczeństwa zewnętrznego integrujących się państw oraz wzrostu pozycji regionu w polityce międzynarodowej⁷. P. Bożyk i J. Misala⁸ podkreślają, iż celem politycznym ugrupowania integracyjnego jest umocnienie jego roli jako całości w polityce światowej poprzez możliwość oddziaływania na tę politykę, kształtowania jej kierunków, oraz podporządkowywania innych krajów i regionów ustalonym przez siebie zasadom. Poszczególne kraje przez uczestnictwo w ugrupowaniu integracyjnym mogą wzmocnić swoją pozycję na arenie międzynarodowej wykorzystując siły nacisku danego ugrupowania jako całości. W szczególności małe lub średnie kraje mogą odnieść znaczne korzyści z faktu uczestnictwa w określonym ugrupowaniu integracyjnym.

Jednym z partykularnych celów politycznych ugrupowania integracyjnego jest umocnienie swojej pozycji obronnej, a tym samym pozycji obronnej poszczególnych jego członków wobec otoczenia zewnętrznego. Wyeliminowanie możliwości powstania konfliktów wewnętrznych jest również ważnym celem idei regionalnej integracji⁹. Jak podkreślają P. Bożyk i J. Misala, w kwestii eliminacji wewnętrznych konfliktów „podsta-

⁴ L. Fawcett, *op. cit.*, s. 429.

⁵ J. P. Katzenstein, T. Shiraishi, *Network Power: Japan and Asia*, Ithaca 1997, s. 5.

⁶ S. Zalewski, *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium instytucjonalne uwarunkowań wewnętrznych*, Siedlce (w druku).

⁷ Jak podkreśla R. Baldwin, dynamicznie postępujące procesy regionalnej integracji zachęcają czy wręcz wymuszają przystąpienie krajów niebędącymi członkami ugrupowań integracyjnych do inicjatyw regionalnej integracji. W przeciwnym razie, koszty pozostawania poza integrującymi się regionami w sytuacji, kiedy niemal wszystkie kraje budują wspólne strategie integracji, są bardzo wysokie. Patrz: R. Baldwin, *A domino Theory of Regionalism*, „NBER Working Paper” 1993, No. 4465, s. 6.

⁸ P. Bożyk, J. Misala, *Integracja ekonomiczna*, Warszawa 2003, s. 22.

⁹ W literaturze przedmiotu znajdujemy liczne przykłady na to, iż regionalna integracja krajów jest związana z poprawą bezpieczeństwa wewnętrznego państw. Na przykład R. Schuman i J. Monnet argumentowali, iż dzięki integracji ekonomicznej wojny będą nierealne ideologicznie i materialnie. C. Hull podkreślał, że eliminacja barier w handlu międzynarodowym usunie nienaturalne przeszkody w handlu i sprawi, iż wojny samoistnie zostaną wyeliminowane. Szerzej: World Bank, *Trade Blocks*, „Policy Research Report” 2000, No. 20809, s. 189.

wową rolę odgrywa nie tylko czynnik polityczny *sensu stricto*, lecz także inne wspólne cele, do których dążą integrujące się kraje¹⁰.

W literaturze przedmiotu, definicja bezpieczeństwa ekonomicznego jest wielowymiarowa. E. Halizak¹¹ definiuje bezpieczeństwo ekonomiczne jako sytuację, w której gospodarka danego państwa może swobodnie rozwijać się, generować zyski i oszczędności. S. Michałkowski¹² stoi na stanowisku, iż bezpieczeństwo ekonomiczne związane jest ze stopniem podatności danego państwa na przeniesienie działań o charakterze politycznym na gospodarkę. E. Freitag-Mikka, Z. Kołodziej i W. Putkiewicz¹³ definiują bezpieczeństwo ekonomiczne jako zdolność systemu gospodarczego danego państwa lub grupy państw do takiego wykorzystania wewnętrznych czynników rozwoju i międzynarodowej współzależności ekonomicznej, które będą gwarantowały jej niezagrożony rozwój.

W najprostszym ujęciu cele ekonomiczne regionalnej integracji związane są z jednej strony z możliwością nieskrępowanego rozwoju w ramach ugrupowania integracyjnego, z drugiej zaś z maksymalizacją korzyści wynikających ze wzrostu efektywności wykorzystania czynników produkcji¹⁴. Z. Kamecki¹⁵ podkreśla, iż proces integracji gospodarczej należy pojmować jako wykształcenie się pewnego jednolitego organizmu gospodarczego obejmującego grupę krajów, który ze względu na wysoki stopień wewnętrznych powiązań ekonomicznych i osiągniętą w wyniku tego wewnętrzną spójność ekonomiczną, wyodrębnia się w sposób widoczny z całokształtu gospodarki światowej.

Elementy bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego w strategii regionalnej integracji krajów ASEAN

Problemy bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN¹⁶ widoczne są od początku procesów integracyjnych. Już w 1967 roku kiedy powołano do życia ASEAN jednym z głównych celów integracji były kwestie bezpieczeństwa w regionie. Należy bowiem pamiętać, iż cechą charakterystyczną Azji Południowo-Wschodniej w latach 60. ubiegłego wieku były różnego rodzaju konflikty militarne o podłożu ideologicznym i ekonomicznym¹⁷. Po-

¹⁰ P. Bożyk, J. Misala, *op. cit.*, Warszawa 2003, s. 22.

¹¹ E. Halizak, *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania*, red. K. M. Książkowski, Warszawa 2004, s. 16.

¹² S. Michałkowski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne w stosunkach Wschód–Zachód*, Warszawa 1990, s. 176.

¹³ E. Freitag-Mikka, Z. Kołodziej, W. Putkiewicz, *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Radom 1996, s. 10.

¹⁴ Szerzej na temat regionalnej integracji ekonomicznej pisze: F. Machlup, *Integracja gospodarcza, narodziny i rozwój idei*, Warszawa 1986; *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, Warszawa 2001; P. Bożyk, J. Misala, *op. cit.*; S. Ładyka, *Z teorii integracji gospodarczej: teoretyczne aspekty korzyści z międzynarodowej regionalnej integracji gospodarczej*, Warszawa 2001.

¹⁵ Z. Kamecki, *Pojęcie i typy integracji gospodarczej*, [w:] *Teoretyczne podstawy regionalnej integracji gospodarczej. Wybrane teksty*, red. J. Misala, Radom 2004, s. 27.

¹⁶ Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej obejmuje następujące kraje: Birmę, Brunei, Filipiny, Indonezję, Kambodżę, Laos, Malezję, Singapur, Tajlandię, Wietnam.

¹⁷ Szerzej nt. konfliktów w Azji Południowo-Wschodniej zob. N. Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia*, Vol. 1: *From Early Times to c. 1800*, Cambridge 1992.

wołanie do życia Stowarzyszenia ASEAN przez Indonezję, Malezję, Singapur, Filipiny i Tajlandię w 1967 roku było wielkim sukcesem i krokiem milowym w kierunku poprawy bezpieczeństwa oraz rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów Azji Południowo-Wschodniej¹⁸.

Deklaracja z Bangkoku, która formalnie zainicjowała powstanie ASEAN, w zakresie bezpieczeństwa w sposób precyzyjny definiuje cele nowo powołanej organizacji. Pokój, postęp i rozwój należą do sztandarowych haseł ASEAN¹⁹. Szczegółowe cele zawarte w deklaracji z Bangkoku obejmują następujące priorytety. Po pierwsze, przyspieszenie wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego i kulturalnego regionu. Po drugie, działania na rzecz pokoju i stabilizacji w regionie przez poszanowanie prawa w relacjach międzynarodowych i przestrzeganie wartości zapisanych w Karcie ONZ. Po trzecie, promocję współpracy w dziedzinie ekonomii, sprawach społecznych i kulturalnych. Po czwarte, wymianę naukowo-techniczną. Po piąte, działania na rzecz poprawy infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, wymiany handlowej między krajami ASEAN oraz rozwoju społeczno-ekonomicznego. Po szóste, promocję studiów Azji Południowo-Wschodniej. Po siódme, utrzymywanie dobrych relacji z innymi państwami w regionie i na świecie.

Deklaracja z Bangkoku zainicjowała powstanie nowej wspólnoty, której głównym celem jest zagwarantowanie bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego Azji Południowo-Wschodniej. Następnym krokiem na rzecz osiągnięcia celów zawartych w deklaracji z Bangkoku było podpisanie 27 listopada 1971 roku w Kuala Lumpur Deklaracji o Pokoju, Wolności i Neutralności²⁰ (*Zone of Peace, Freedom and Neutrality Declaration*). Ministrowie spraw zagranicznych Indonezji, Malezji, Filipin, Singapuru i Tajlandii akcentując prawo do suwerenności i terytorialnej nienaruszalności krajów, możliwości pokojowego rozwiązywania konfliktów i nieingerowania w wewnętrzne sprawy, zadeklarowali, iż Azja Południowo-Wschodnia powinna być regionem pokoju, wolności i neutralności, obszarem wolnym od jakiejkolwiek ingerencji zewnętrznych mocarstw. Aby to osiągnąć, jak podkreślali ministrowie spraw zagranicznych ASEAN, należy wzmocnić wysiłki na rzecz zacieśnienia współpracy politycznej i ekonomicznej oraz regionalnej solidarności Azji Południowo-Wschodniej²¹.

Deklaracja o Pokoju, Wolności i Neutralności z 1971 roku była ważnym elementem budowania regionalnej architektury bezpieczeństwa państw Azji Południowo-Wschodniej. Dokument wskazywał, iż w perspektywie region ten powinien być wolny od jakiejkolwiek ingerencji zewnętrznych mocarstw. Zamierzenie takie, już samo w sobie było śmiałym posunięciem, biorąc pod uwagę przeszłość kolonialną

¹⁸ Powołanie do życia Stowarzyszenia Krajów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN było poprzedzone dwiema nieudanymi inicjatywami. Pierwsza z nich miała miejsce w 1961 roku w Bangkoku, kiedy to Tajlandia, Federacja Malajska i Filipiny ustanowiły Stowarzyszenie Azji Południowej. Jednakże w momencie przekształcenia Federacji Malajskiej w Malezję i przyłączenia do kraju części Borneo w 1963 roku, na co nie zgodziły się Filipiny Stowarzyszenie zaprzestało działalności. Po rozwiązaniu Stowarzyszenia Azji Południowej niemal natychmiast, bo w tym samym roku, podjęto drugą próbę integracji krajów Azji Południowo-Wschodniej pod nazwą Maphilindo. Malezja, Filipiny i Indonezja postanowiły przez wspólne działania zapewnić kooperację w dziedzinie ekonomicznej, militarnej, kulturalnej i socjalnej. Jednakże konflikty pomiędzy Malezją a Indonezją i Filipinami sprawiły, iż inicjatywa Maphilindo nie przyniosła zamierzonych rezultatów. Szerzej zob.: N. Tarling, *op. cit.*

¹⁹ Deklaracja z Bangkoku (1967), dostępna: www.aseansec.org/3628.htm, (data dostępu 12.12.2008).

²⁰ Deklaracja o Wolności, Pokoju i Neutralności (1971), dostępna: www.aseansec.org/3629.htm, (data dostępu 12.12.2008).

²¹ *Ibidem.*

krajów Azji Południowo-Wschodniej, zależności ekonomiczne, jak również geostrategiczne położenie.

W dziesięć lat od ratyfikowania deklaracji założycielskiej ASEAN oraz przez pryzmat działań wojennych w Wietnamie, członkowie Stowarzyszenia ratyfikowali w indonezyjskim mieście Bali dwa ważne dla dalszej współpracy w regionie dokumenty – Deklarację Jedności Krajów ASEAN²² (*Declaration of ASEAN Concord*) oraz Traktat o Przyjaźni i Współpracy²³ (*Treaty of Amity and Cooperation*).

Deklaracja Jedności Krajów ASEAN obejmuje manifestację solidarności i jedności krajów Azji Południowo-Wschodniej w zakresie bezpieczeństwa regionu, współpracy ekonomicznej, politycznej i społecznej.

W zakresie bezpieczeństwa politycznego kraje ASEAN jednogłośnie uznały, iż polityczna stabilizacja członków Stowarzyszenia jest jednym z głównych priorytetów regionalnej integracji. Podkreślano, iż stabilność w regionie jest ściśle skorelowana z wysiłkami na rzecz utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju. Zdaniem ministrów spraw zagranicznych krajów ASEAN, regionalna solidarność, wspólne korzyści z integracji oraz zasada wzajemnego poszanowania państw członkowskich Azji Południowo-Wschodniej, powinny przyczynić się do pokojowego przezwyciężania różnic w regionie, zakończenia wszelkich sporów i konfliktów najszybciej jak to możliwe oraz dalszego zacieśniania współpracy politycznej przywódców regionu²⁴.

W zakresie bezpieczeństwa ekonomicznego, Deklaracja Jedności Krajów ASEAN wzywała do lepszego (bardziej efektywnego) wykorzystania posiadanych czynników produkcji i osiągnięcia większej komplementarności struktur gospodarczych. Podjęte decyzje obejmowały kwestie współpracy w zakresie żywności i energii, współpracy produkcyjnej i handlu.

Współpraca w zakresie żywności związana była z zapewnieniem pomocy Stowarzyszenia ASEAN członkom znajdującym się w sytuacjach kryzysowych²⁵. Partnerstwo w dziedzinie energii polegać miało na współdziałaniu w zakresie produkcji energii i zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego w regionie. Założenia współpracy w zakresie produkcji oscyływały wokół utworzenia wspólnego parku przemysłowego, który na bazie surowców i produktów krajów ASEAN zapewni konkurencyjność produkowanych wyrobów przemysłowych na rynkach międzynarodowych. Według założeń Deklaracji Jedności Krajów ASEAN na współpracę przemysłową składały się trzy elementy tj. Projekt przemysłowy ASEAN (*ASEAN Industrial Project*), Projekt komplementarności przemysłowej (*ASEAN Industrial Complex*) oraz Projekt przemysłowych joint ventures (*ASEAN Joint Ventures*).

Projekt przemysłowy ASEAN dotyczył budowy zakładów produkcyjnych w krajach należących do ASEAN, które miały wytwarzać dany produkt na potrzeby całego regionu. Projekt komplementarności przemysłowej miał doprowadzić do specjalizacji wśród krajów ASEAN. Każdy z krajów specjalizowałby się w produkcji jednego towaru na potrzeby całego Stowarzyszenia. Projekt przemysłowych joint ventures polegał na

²² Deklaracja Jedności Krajów ASEAN (1976), www.aseansec.org/3630.htm (data dostępu 12.12.2008).

²³ Traktat o Przyjaźni i Współpracy (1976), www.aseansec.org/1217.htm (data dostępu 12.12.2008).

²⁴ Deklaracja Jedności Krajów ASEAN (1976), www.aseansec.org/3630.htm (data dostępu 12.12.2008).

²⁵ Duża część krajów ASEAN jest w znacznym stopniu zależna od importu żywności (np. Singapur, Brunei). Ważnym czynnikiem są również katastrofy naturalne, które niekiedy w znacznym stopniu przyczyniają się do zniszczenia upraw rolnych.

zaangażowaniu się sektora prywatnego z co najmniej dwóch krajów ASEAN i krajów trzecich w określone przedsięwzięcia produkcyjne. Produkty będące efektem takiej współpracy objęte są preferencjami w handlu wzajemnym.

Deklaracja Jedności Krajów ASEAN w zakresie handlu obejmowała intensyfikację handlu wewnątrz ASEAN. Zaproponowano wówczas utworzenie Porozumienia o preferencyjnym handlu ASEAN (*ASEAN Preferential Trade Agreements*) jako celu długoterminowego. Idea preferencji handlowych polegała na udzieleniu preferencji w wyniku negocjacji lub dobrowolnej propozycji, które to zostaną przeniesione na pozostałe kraje ugrupowania. Oprócz stopniowej liberalizacji handlu pomiędzy krajami ASEAN akcentowana była również konieczność ekspansji handlu Stowarzyszenia poza własne terytorium oraz kwestia ustalenia wspólnych strategii eksportowych. Wymieniane były głównie produkty żywnościowe i surowce mineralne jako te, które powinny zostać objęte wspólną strategią eksportową ASEAN.

Traktat o Przyjaźni i Współpracy jako drugi z dokumentów podpisany 24 lutego 1976 roku, wskazywał, iż naczelnym celem Traktatu jest zapewnienie ustawicznego pokoju, przyjaźni i współpracy wśród społeczności ASEAN, skutkującej wzmocnieniem pozycji międzynarodowej, regionalnej solidarności i zacieśnianiu więzi politycznych Stowarzyszenia²⁶. Artykuł 2. Traktatu precyzował fundamentalne zasady wewnętrznych relacji krajów członkowskich. Po pierwsze, zadeklarowano wspólne poszanowanie niezależności, niepodległości, terytorialnej integralności i tożsamości narodowej członków ASEAN. Po drugie, ustanowiono zasadę poszanowania i nieingerowania w wewnętrzne sprawy członków oraz powstrzymanie się od stosowania innych form nacisku. Po trzecie, zobowiązano się do rozwiązywania sporów i konfliktów za pomocą pokojowych środków i metod. Po czwarte, przyjęto zasadę nieużywania sił zbrojnych w stosunku do innych członków Stowarzyszenia.

W zakresie współpracy Traktat o Przyjaźni i Współpracy podkreślał konieczność pogłębiania integracji w dziedzinie ekonomii, techniki, nauki i sferze administracyjnej. Wspólna strategia w dziedzinie rozwoju społeczno-ekonomicznego, rozwój infrastruktury, sfery badawczo rozwojowej nadal pozostawały priorytetem mającym wzmocnić bezpieczeństwo ekonomiczne regionu. Takie działania wspólnie ze stabilnością polityczną powinny przyczynić się, zdaniem politycznych liderów krajów ASEAN, do rozwoju ekonomicznego oraz wzrostu bezpieczeństwa w regionie, co z kolei skutkować będzie wzrostem pozycji Azji Południowo-Wschodniej na arenie międzynarodowej.

Kolejnym ważnym etapem w historii integracji Azji Południowo-Wschodniej było utworzenie strefy wolnego handlu ASEAN²⁷. Wynika to z faktu, iż osiągnięcia wspólnoty ASEAN w dziedzinie ekonomii do początku lat 90. ubiegłego wieku były ograniczone, zaś ciężar integracji spoczywał na kwestiach politycznych. W styczniu 1992 roku w trakcie czwartego szczytu krajów ASEAN w Singapurze zdecydowano o utworzeniu strefy wolnego handlu krajów ASEAN (*AFTA – ASEAN Free Trade Area*). Celem tej inicjatywy była eliminacja barier w handlu pomiędzy krajami Azji Południowo-

²⁶ Traktat o Przyjaźni i Współpracy (1976), www.aseansec.org/1217.htm (data dostępu 12.12.2008).

²⁷ Jak podkreśla E. Oziewicz utworzenie Strefy Wolnego Handlu ASEAN było związane z pewną „mobilizacją” Stowarzyszenia, na którą wpłynęły zacieśniające się więzi gospodarcze w innych regionach, tj. powstanie Północnoatlantyckiej Strefy Wolnego Handlu NAFTA, Europejskiego Obszaru Ekonomicznego, a także niepewność co do wyników Rundy Urugwajskiej przełomu lat 80. i 90., szerzej: E. Oziewicz, *Dylematy rozwoju gospodarczego krajów Azji Południowo-Wschodniej na tle procesów globalizacyjnych*, Gdańsk 2007, s. 100.

-Wschodniej, która miała na celu zintegrowanie regionu w jeden obszar zamieszkały przez ponad 500 milionów ludzi oraz pełne zrealizowanie celów AFTA do roku 2008²⁸. Porozumienie o Wspólnym Efektywnym Planie Ceł Preferencyjnych (*CEPT – Common Effective Preferential Tariff Scheme*) było kluczowym dokumentem, który określał sposoby realizowania zamierzeń AFTA. Plan CEPT obejmował pierwotnie zamierzenia zredukowania taryf celnych pomiędzy krajami ASEAN do poziomu 0–5% do roku 2008. W 1994 roku ministrowie gospodarki krajów ASEAN przyjęli rok 2003 za końcowy etap realizacji zamierzeń AFTA, zaś w rok później termin ten został przesunięty na rok 2002.

Pewną konsekwencją troski o pokój w regionie Azji i Pacyfiku był Traktat ustanawiający Azję Południowo-Wschodnią regionem wolnym od broni nuklearnej; został on podpisany 15 grudnia 1995 roku w Bangkoku²⁹ (*Treaty on the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone*). Artykuł 3. Traktatu stanowi, iż każdy członkowski kraj Stowarzyszenia ASEAN powstrzyma się od rozwoju i produkcji, wejścia w posiadanie, składowania, przewożenia oraz testowania broni nuklearnej. Ponadto, kraje ASEAN zobowiązują się do nieskładowania zarówno na lądzie, jak i na morzu wszelkich materiałów radioaktywnych, które mogą być wykorzystane do produkcji broni nuklearnej. Takie rozwiązanie zdaniem liderów Stowarzyszenia przyczyni się do postępu w zakresie nierozprzestrzeniania broni nuklearnej oraz zwiększenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Traktat ustanawiający Azję Południowo-Wschodnią jako region wolny od broni nuklearnej nie wykluczał możliwości wykorzystania technologii jądrowych do celów cywilnych. W szczególności podkreślano, iż technologie nuklearne mogą być wykorzystane w projektach energetycznych przy zastosowaniu norm bezpieczeństwa rekomendowanych przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej. W celu przestrzegania zasad zawartych w Traktacie liderzy ASEAN powołali Komisję ds. Wypełnienia Postanowień Traktatu. Członkami Komisji z urzędu są ministrowie spraw zagranicznych poszczególnych państw członkowskich Stowarzyszenia, którzy stoją na straży przestrzegania zasad zawartych w Traktacie. Gdy okoliczności wskazują, iż postanowienia niniejszego Traktatu są zagrożone, na wniosek co najmniej jednego z państw członkowskich ASEAN możliwe jest zwołanie posiedzenia Komisji. W takiej sytuacji dopuszczalne jest wezwanie państwa członkowskiego, które nie wywiązuje się z postanowień niniejszego Traktatu do podporządkowania się w wyznaczonym czasie deklarowanym zobowiązaniom. W przeciwnym wypadku większością 2/3 głosów Komisja ma prawo do podjęcia kroków, które uzna za zasadne.

Wraz ze stopniowym zacieśnianiem regionalnych więzi polityczno-ekonomicznych, ustaleniu priorytetów współpracy w poszczególnych obszarach, kraje ASEAN opracowały dokument ukazujący Wizję ASEAN 2020³⁰ (*ASEAN Vision 2020*). Jest to pewnego rodzaju manifest, według którego Azja Południowo-Wschodnia widziana jest jako region pokoju, stabilizacji i wzrostu gospodarczego, zespolony przez dynamiczny rozwój społeczno-ekonomiczny³¹.

²⁸ Strefa Wolnego Handlu ASEAN (1992), www.aseansec.org/viewpdf.asp?file=/pdf/afta.pdf (data dostępu 12.12.2008).

²⁹ Traktat ustanawiający Azję Południowo-Wschodnią jako region wolny od broni nuklearnej (1995), www.aseansec.org/2082.htm, (data dostępu 12.12.2008).

³⁰ Wizja ASEAN 2020 (1997), www.aseansec.org/1814.htm (data dostępu 12.12.2008).

³¹ Liderzy krajów ASEAN podkreślali „Wierzmy, iż góry, rzeki i morza regionu Azji Południowo-Wschodniej nie będą nigdy więcej dzieliły nas, ale zjednoczą region poprzez przyjaźń, współpracę i wzajemny handel”, patrz: Wizja ASEAN 2020, (1997), www.aseansec.org/1814.htm (data dostępu 12.12.2008).

W zakresie regionalnego pokoju i bezpieczeństwa Wizja ASEAN 2020 odwołuje się do Traktatu o Przyjaźni i Współpracy z 1976 roku jako podstawowej deklaracji wyznaczającej międzysąsiedzkie stosunki w regionie. Zgodnie z przyjętą deklaracją, Azja Południowo-Wschodnia postrzegana jest jako region pokoju i stabilności, wolny nie tylko do broni nuklearnej, ale od jakiegokolwiek broni masowego rażenia. Zasady wzajemnego poszanowania i zrozumienia oraz dobrych stosunków międzysąsiedzkich zgodnie z przyjętą Wizją ASEAN 2020, przyczynią się do przełamania różnic politycznych w regionie gwarantując stabilność polityczną, zrównoważony rozwój gospodarczy oraz wzrost znaczenia Stowarzyszenia ASEAN w polityce międzynarodowej.

Współpraca ekonomiczna, jako ważny element w Wizji Stowarzyszenia ASEAN 2020, znalazła swój wyraz w Partnerstwie na rzecz Dynamicznego Rozwoju, którego celem jest utworzenie stabilnego, bogatego i wysoce konkurencyjnego regionu gospodarczego ASEAN ze swobodnym przepływem towarów, usług, inwestycji, kapitału oraz równomiernym rozwojem społeczno-ekonomicznym. Priorytetem będzie większa spójność i integracja ekonomiczna zmniejszająca różnice w rozwoju społeczno-ekonomicznym pomiędzy członkami ASEAN, z poszanowaniem multilateralnego systemu handlu międzynarodowego pod auspicjami Światowej Organizacji Handlu. W szczególności kraje ASEAN zadeklarowały gotowość do utrzymania stabilności makroekonomicznej i finansowej poprzez zacieśnianie współpracy w tych obszarach. W zakresie handlu, Wizja ASEAN 2020 zakłada pełną realizację postanowień Strefy Wolnego Handlu ASEAN, liberalizację handlu usługami, realizację postanowień w zakresie strefy Inwestycji ASEAN do 2010 roku, jak również wolny przepływ inwestycji pomiędzy krajami ASEAN do 2020 roku.

Niezakłócone dostawy nośników energii uznane zostały przez liderów ASEAN za ważny element nieskrępowanego rozwoju gospodarczego i bezpieczeństwa ekonomicznego regionu. Dlatego też Wizja ASEAN 2020 zakłada ścisłą współpracę w zakresie dostaw energii elektrycznej, gazu i wody. W tym zakresie, planuje się powstanie wspólnej infrastruktury dla całego Stowarzyszenia, tj. Sieci Elektrycznej ASEAN (*ASEAN Power Grid*), Sieci Przesyłowej Gazu (*Trans-ASEAN Gas Pipeline*) oraz Sieci Wodociągowej³² (*Water Pipeline*).

W zakresie poprawy bezpieczeństwa politycznego regionu Wizja ASEAN 2020 przez pryzmat szacunku do własnej historii oraz dziedzictwa narodowego, zakłada działania na rzecz budowy tożsamości kulturowej regionu. Liderzy ASEAN wierzą w budowę wewnątrznie spójnej społeczności, w której rodzina jako podstawowa komórka społeczna oraz społeczeństwo obywatelskie, pełnią ważną rolę w integracji wspólnoty ASEAN. Zgodnie z założeniami Wizji ASEAN 2020, Azja Południowo-Wschodnia powinna wypracować wspólne stanowiska w sprawach, których rozwiązanie możliwe jest tylko poprzez spójne regionalne działania. W szczególności rozwiązanie problemów zanieczyszczenia i degradacji środowiska, przemytu narkotyków, handlu ludźmi i zwalczaniem międzynarodowej przestępczości, należy do najważniejszych priorytetów.

Plan z Hanoi³³ (*Ha Noi Plan of Action*) podpisany 15 grudnia 1998 roku obejmował precyzję celów wyznaczonych w Wizji ASEAN 2020. W zakresie regionalnego bezpie-

³² *Ibidem*.

³³ Plan z Hanoi (1998), www.aseansec.org/687.htm (data dostępu 12.12.2008).

czeństwa i pokoju plan z Hanoi obejmował wzmocnienie jedności i spójności między krajami ASEAN poprzez wypracowanie programów współpracy bilateralnej i regionalnej w celu dalszego pogłębiania integracji wspólnoty Azji Południowo-Wschodniej. W szczególności Plan z Hanoi wzywał do pokojowego zakończenia problemu Morza Południowochińskiego w oparciu o powszechnie przyjęte zasady prawa międzynarodowego oraz do dalszej intensyfikacji współpracy w zakresie bezpieczeństwa regionalnego w oparciu o współpracę ministrów spraw zagranicznych i obrony poszczególnych państw. Również wzmocnienie pozycji ASEAN w organizacjach międzynarodowych, a w szczególności na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych, należy do celów zawartych w Planie z Hanoi.

W zakresie integracji ekonomicznej Plan z Hanoi zakłada przyspieszenie realizacji postanowień Strefy Wolnego Handlu ASEAN, a w szczególności osiągnięcie poziomu ceł 0–5% do roku 2000, zaś dla nowych członków ASEAN do roku 2008 (dla Wietnamu okres ten został ustalony na rok 2003), usprawnianie administracji celnej poszczególnych krajów, ujednolicanie standardów technicznych produktów przemysłowych oraz przepisów związanych z regułami pochodzenia towarów. W zakresie inwestycji bezpośrednich wzywa do większego otwarcia na wewnątrzspółnotowe inwestycje zagraniczne, dalszą eliminację barier inwestycji zagranicznych oraz dążenie do wypracowywania wspólnych strategii inwestycyjnych krajów ASEAN.

Kwestie zacieśnienia współpracy regionalnej w zakresie integracji ekonomicznej związane były również z problemem bezpieczeństwa żywnościowego regionu. Plan z Hanoi przewiduje, iż Stowarzyszenie z jednej strony powinno zapewnić bezpieczeństwo żywnościowe w regionie, z drugiej zaś wprowadzać zmiany w celu podniesienia konkurencyjności produkcji rolnej, zwiększając zarówno wewnątrzgałęziowy jak i zewnętrzny handel ugrupowania. Plan z Hanoi zakłada powstanie Systemu Informacji Bezpieczeństwa Żywnościowego ASEAN (*ASEAN Food Security Information System*), który pozwoli na przewidywanie i zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego Stowarzyszenia poprzez prognozowanie popytu i podaży podstawowych produktów żywnościowych w regionie. Dodatkowo, przegląd polityki i strategii w handlu żywnością poszczególnych członków Stowarzyszenia ma dodatkowo wzmocnić bezpieczeństwo żywnościowe regionu.

Kolejnym ważnym krokiem w realizacji wizji Stowarzyszenia jako regionu pokoju, stabilizacji i wzrostu gospodarczego, zespolonego przez dynamiczny rozwój społeczno-ekonomiczny było podpisanie Deklaracji Bali II³⁴ na szczycie państw ASEAN w Bali w 2003 roku. Przywódcy państw ASEAN podjęli decyzję o doprowadzeniu do utworzenia w 2020 roku Wspólnoty ASEAN (*ASEAN Community*). Podobnie jak Unia Europejska, koncepcja Wspólnoty ASEAN została oparta na trzech filarach: współpracy politycznej i bezpieczeństwa (*ASEAN Security Community*), współpracy ekonomicznej (*ASEAN Economic Community*) oraz współpracy społeczno-kulturalnej (*ASEAN Socio-Cultural Community*). Jak podkreślali przywódcy krajów ASEAN, Wspólnota ASEAN będzie kolejnym krokiem „dalszej integracji pomiędzy krajami i społecznościami ASEAN przekształcając region zróżnicowany kulturowo i ekonomicznie w obszar zrównoważonego wzrostu gospodarczego, pokoju, regionalnej solidarności i harmonii”.

³⁴ Deklaracja Bali II (2003), www.aseansec.org/15159.htm (data dostępu 12.12.2008).

W zakresie współpracy politycznej i bezpieczeństwa przywódcy krajów ASEAN podkreślali konieczność pokojowego współistnienia krajów ASEAN akcentując prawo każdego z członków Stowarzyszenia do prowadzenia własnej suwerennej polityki zagranicznej i obronnej w zależności od politycznych, ekonomicznych i społecznych racji poszczególnych państw. Zamanifestowano, iż współpraca polityczna i w zakresie bezpieczeństwa powinna być prowadzona w kontekście troski o pokój i bezpieczeństwo w całym regionie Azji i Pacyfiku, oraz w oparciu o współdziałanie z ONZ i innymi regionalnymi organizacjami odpowiedzialnymi za pokój i bezpieczeństwo. W perspektywie, zdaniem liderów ASEAN, Stowarzyszenie powinno wypracować nowe formy wzmacniające bezpieczeństwo w regionie takie jak zapobieganie konfliktom, scenariusze rozwiązywania konfliktów oraz wspieranie i monitorowanie procesów pokojowych po zakończeniu konfliktów.

W zakresie współpracy ekonomicznej poprzez Deklarację Bali II, liderzy państw ASEAN zadeklarowali utworzenie Wspólnoty Gospodarczej ASEAN do roku 2020. Według zamierzeń, Wspólnota Gospodarcza ASEAN zagwarantuje powstanie konkurencyjnego regionu z wolnym przepływem dóbr, usług, inwestycji, redukcją ubóstwa i równomiernym rozwojem społeczno-ekonomicznym. Powstanie wspólnego rynku, jako efektu dalszego pogłębiania integracji ekonomicznej w perspektywie przekształci Stowarzyszenie w konkurencyjny i wyodrębniony z gospodarki światowej region. Liderzy państw ASEAN wyodrębnili 11 sektorów gospodarki które pod auspicjami poszczególnych państw Stowarzyszenia stanowią będą podstawowy priorytet w pogłębianiu integracji regionalnej i konkurencyjności międzynarodowej. Zaapelowano o dalszą liberalizację handlu wewnątrzgałęziowego, eliminację barier pozataryfowych oraz wzrost wysiłków na rzecz szybszego wdrażania postanowień strefy Wolnego Handlu ASEAN, Strefy Inwestycji ASEAN oraz uzgodnień dotyczących liberalizacji handlu usługami.

W zakresie współpracy społeczno-kulturalnej kraje ASEAN podkreślały konieczność współpracy w zakresie rozwoju społecznego ASEAN oraz budowy społeczeństwa obywatelskiego. Duże nadzieje pokładano w ekonomicznych korzyściach z integracji, szybszym rozwoju gospodarczym, który przyczyni się do wzrostu nakładów na edukację, badania i rozwój oraz ochronę socjalną. Ważną rolę w jednoczącym się ugrupowaniu pełnić ma współpraca naukowo-kulturalna, która przyczyni się do przełamania różnic oraz budowy tożsamości kulturowej w regionie.

Podsumowanie

Regionalna integracja krajów jako strategia wzmocnienia bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego państw i regionów jest również adekwatna do sytuacji krajów Azji Południowo-Wschodniej. Zapoczątkowane w 1967 roku procesy skutkują pogłębieniem integracji w dziedzinie politycznej i ekonomicznej, co z kolei owocuje wzrostem bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego nie tylko w samej Azji Południowo-Wschodniej, ale również w całej Azji i Pacyfiku. Podjęcie decyzji o powstaniu Wspólnoty ASEAN w oparciu o filary współpracy politycznej i bezpieczeństwa, ekonomicznej i kulturalnej, pokazuje, iż Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN, jako ważny podmiot na stałe wpisuje się nie tylko w region Azji i Pacyfiku, ale w cały system międzynarodowy.

Bibliografia

- ASEAN Vision 2020, www.aseansec.org/1814.htm (data dostępu: 12.12.2008).
- Baldwin R., *A Domino Theory of Regionalism*, Cambridge 1993, MA: National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 4465.
- Bożyk P., Misala J., *Integracja Ekonomiczna*, Warszawa 2003.
- Deklaracja Bali II (2003), www.aseansec.org/15159.htm (data dostępu 12.12.2008).
- Deklaracja Jedności ASEAN, www.aseansec.org/3630.htm (data dostępu: 12.12.2008).
- Deklaracja Jedności ASEAN, www.aseansec.org/3630.htm (data dostępu: 12.12.2008).
- Deklaracja o Wolności, Pokoju i Neutralności (1971), dostępna: www.aseansec.org/3629.htm (data dostępu: 12.12.2008).
- Deklaracja z Bangkoku (1967), dostępna: www.aseansec.org/3628.htm (data dostępu: 12.12.2008).
- Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania*, red. Książkowski K. M., Warszawa 2004.
- Freitag-Mikka E., Kołodziej Z., Putkiewicz W., *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Radom 1996.
- Haliżak E., *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania*, red. K. M. Książkowski, Warszawa 2004.
- Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku: wyzwania i strategie*, red. R. Jakubczak, Warszawa.
- Kamecki Z. (1967), *Pojęcie i typy integracji gospodarczej*, [w:] *Teoretyczne podstawy regionalnej integracji gospodarczej. Wybrane teksty*, red. J. Misala, Radom 2004.
- Ładyka S., *Z teorii integracji gospodarczej. Teoretyczne aspekty korzyści z międzynarodowej regionalnej integracji gospodarczej*, Warszawa 2007.
- Machlup F., *Integracja gospodarcza, narodziny i rozwój idei*, Warszawa 1986.
- Michałowski S., *Bezpieczeństwo ekonomiczne w stosunkach Wschód-Zachód*, Warszawa 1990.
- Misala J., *Teoretyczne podstawy regionalnej integracji gospodarczej. Wybrane teksty*, Radom 2004.
- Oziewicz E., *Dylematy rozwoju gospodarczego krajów Azji Południowo-Wschodniej na tle procesów globalizacyjnych*, Gdańsk 2007.
- Plan z Hanoi (1998), www.aseansec.org/687.htm, (data dostępu 12.12.2008)
- Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, Warszawa 2001.
- Strefa Wolnego Handlu ASEAN (1992), www.aseansec.org/viewpdf.asp?file=/pdf/afta.pdf (data dostępu: 12.12.2008).
- Tarling N., *The Cambridge History of Southeast Asia*, Vol. 1: *From Early Times to c. 1800*, Cambridge University Press 1992.
- Traktat o Przyjaźni i Współpracy, www.aseansec.org/1217.htm (data dostępu: 12.12.2008).
- Traktat ustanawiający Azję Południowo-Wschodnią jako region wolny od broni nuklearnej (1995), www.aseansec.org/2082.htm (data dostępu 12.12.2008).
- World Bank, *Trade Blocks*, „Policy Research Report” 2000, No. 20809.
- Zalewski S. (książka w przygotowaniu), *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium instytucjonalne uwarunkowań wewnętrznych*, Siedlce.